

Linguistica ONLINE. Added: September, 1st 2005.

<http://www.phil.muni.cz/linguistica/art/krcmova/krc-005.pdf>

ISSN 1801-5336

Popularizace jazykovědy jako cesta ke kultivaci vyjadřování^[*]

Marie Krčmová

Mluvíme-li o kultivaci vyjadřování, zabýváme se úsekem problematiky daleko širší a pro existenci lidské společnosti zásadnější - věnujeme pozornost kultuře lidského chování. Dochází-li – většinou v souvislosti s proměnami společnosti a jejich vazeb – ke změnám v jeho normách, dochází i ke změnám norem jazykové komunikace a inovace v nich velmi rychle ztrácí svou příznakovost. To platí jak pro užívání některých vrstev slovní zásoby včetně akceptace a adaptace cizích lexémů, tak pro uvolňování vazeb mezi jazykovými útvary a pro ně obvyklými sférami komunikace. Stav jazykové kultury v dané době lze hodnotit jen na základě analýzy konkrétních komunikátů, tj. z repertoáru a využití jazykových prostředků zachycených v textech nějak (sociálně, teritoriálně, žánrově apod.) vymezených, jež jsou vázány i kulturními tradicemi daného typu komunikace. Vyplývá z toho např., že dnešní nadužívání vulgarismů není věcí jazykové kultury, ale věci obecnější kultury komunikace, také uplatnění nového lexika nebo lexika nepokládáného dosud za spisovné a odchylky od kodifikace v nižších jazykových rovinách jsou ve veřejném jazykovém projevu důsledkem uvolnění norem chování a rozvoje vazeb s jinými kulturami, pro něž není měřítko "spisovnosti" tak významné jako pro nás, nikoli věcí jazyka samého. Takový přístup k chápání jazykové kultury je často přehlížen, na jazyk se svádí leccos z toho, co je věcí postojů k tématu a ke společnosti nebo pouhým projevem negování starších kulturních norem, pokládáme jej však za velmi vhodné pozadí pro další úvahy. Zbaví nás totiž předčasného odmítání některých faktů, které zaznamenáme v komunikátech, nebo hledání lingvistických důvodů pro pozorování zvláštností, nepravidelností a inovací, které v nich existují bez ohledu na lingvistiku a její doporučení.

Jazykovou kulturu dnes jistě ovlivňuje kvalita té části lingvistické práce, která vyúsťuje do normativních materiálů s kodifikační platností a působí při jejich uvádění do praxe. Zabýváme-li se však jazykovou kulturou – a to se dotýká každého lingvisty bez ohledu na užší specializaci, již se (především) věnuje – dobře si uvědomujeme, že pouhá dokonale promyšlená kodifikace nestačí, nepromítne-li se bezprostředně do vyjadřovací

praxe. Otázky s tím související shrnujeme dále do několika bodů, jež by měly postihnout různé aspekty problematiky. Už sama jejich formulace a pokus o odpovědi se promítá jak do kritérií, pomocí nichž jazykovou kulturu hodnotíme, tak do toho, do jaké míry jsme s to ji jako lingvisté z titulu své specializace ovlivnit. Jednotlivé aspekty problematiky uvedeme ve sledu, který není absolutní hierarchizací - je dán prostě tím, že jinou než časovou osu výkladu nemáme k dispozici, a také tím, jak autorka tohoto příspěvku v dané chvíli jejich závažnost vidí.

1. To, že kultura vyjádření je součástí celku komunikátu, má za důsledek, že sice dovedeme jako lingvisté oddělit verbální složku od ostatních, ale je nesnadné to udělat v průběhu percepce, zvláště u projevů mluvených. Běžný příjemce tak pečlivě neodlišuje a na jeho subjektivním hodnocení sdělení jako "kultivovaného" či "nekultivovaného" se podílí výběr a dispozice tématu, jeho zacílení na adresáta/adresáty a výběr a uspořádání jazykových prostředků s ohledem na téma a celou komunikační událost. Pokud se později zamýšlíme nad jazykem a sekundárně text analyzujeme, zbavili jsme jej již vazby na jedinečnou komunikační situaci nebo jsme ji museli zobecnit natolik, že naše výpověď o kultivovanosti jazyka celku, jež je - jak dále připomeneme - úměrná přiměřenosti zvolených jazykových prostředků, bude nutně dílčí. Kultivujeme-li vyjadřování, zasahujeme do celku, i když prostřednictvím jedné z jeho složek.

2. Představa kultivovaného projevu vypadá jinak z hlediska laického příjemce a hodnotitele textů – nelingvisty – a jinak z hlediska lingvisty. Nelingvista se řídí zkušeností s náhodně poznanými texty různé úrovně spolu se zbytky školních znalostí – tedy nikoli pouze současným územím (a u dospělých jen těžko aktuální kodifikací), ale upravenou, nějakým zorným úhlem viděnou a formalizovanou minulostí a navíc zaujímá k jazyku (a k hodnocenému sdělení) také emocionální postoj. Lingvista je naopak odborník, který chápe potřeby jazykového vyjadřování komplexně, ale často s hlubším zaměřením jen na některý jazykový plán nebo jazykovou rovinu, který může být v zajetí určité obecné lingvistické koncepce atd. Vyjadřuje-li se však lingvista k otázkám jazykové kultury, je chťe nechtě jeho názor formován nejen speciálním vzděláním, ale také týmiž vlivy jako u nelingvisty, rozdíl je pouze v tom, že by je měl umět díky profesní přípravě racionálně hodnotit. Právě obecná zkušenost a školní znalosti zároveň lingvistu a nelingvistu – člověka, v jehož komunikátech se především kultura vyjadřování dané doby realizuje a který ji také průběžně přijímá, hodnotí a nesoustavně se k ní vyjadřuje – spojují, tvoří společnou bázi poznatků, na nichž je možno z lingvistických pozic vyjadřování kultivovat.

3. O kultuře vyjadřování lze mluvit v jakéhokoli situaci užití jazyka, je tedy i kultivovaný projev nářeční, rodinná komunikace jazykově smíšená a třeba i bilingvní může být současně kultivovaná, tento pohled se však v diskusích o problémech jazykové kultury neuplatňuje. Tradice přisuzuje pojem "jazyková kultura" výlučně komunikaci veřejné, mluvené i psané (té z historických příčin výrazněji), jež je v našem kulturním okruhu spojena se spisovností. Jádrem je pro nás kodifikace, ale ta, jak je obecně známo, zachycuje centrum jazyka a nedokáže zaznamenat i jeho periferii, nemůže sledovat s

[*] Originally a lecture presented at the conference *Jazyková kultúra na začiatku 21. storočia* at Jazykovedný ústav Ľ. Štúra in Bratislava, September 2004. Reproduced with permission. [Editor's note]

dostačující rychlostí vývoj a mění se potřeby komunikace zvláště v oblasti slovní zásoby, neřeší otázky syntaxe věty a textu atd. V otázce vymezení spisovnosti souhlasíme s provokativním vyjádřením J. Chloupků (2003, s. 47 - v návaznosti na jeho vlastní formulaci z r. 1971, s. 12), který píše: "Jak potom hodnotit vyjadřování těch komunikujících, kteří mají dobrou vůli spisovně se na veřejnosti vyjadřovat, a příliš to přitom neumějí? Ryze teoreticky pojato jsou i jejich projevy spisovné, neboť pro posouzení tu může být (podstatný- doplnila MK) jen záměr, s jakým ke komunikačnímu aktu přistupují." A dále (s.48) pokračuje: "V praxi za spisovný považujeme jazyk těch jeho uživatelů, kteří se vědomě snaží o spisovný projev kultivovaný po všech stránkách" a pro posouzení spisovnosti navrhuje, že jazykový prostředek je spisovný tehdy, když "je rozšířen v komunikátech s vyšším komunikačním cílem, kde komunikující usiluje o spisovnost, není-li jeho výskyt regionálně omezen a má-li strukturní předpoklady integrovat se ve spisovném jazyce". Vztah výrazového prostředku ke struktuře není ovšem, jak se ukazuje, posuzovatelný na základě dobového poznání a popisu jazyka, ale řídí se zákonitostmi samé normy, ať už jsou teorií akceptovány, nebo ne. Tak např. rozvoj nominativu jmenovacích v dnešní češtině je zdánlivě zcela proti tomu, co se dříve o struktuře jazyka soudilo, jistá tendence k nesklonnosti u nových výrazů také neodpovídá tradičním představám o tom, co v češtině lze nebo nelze "připustit".

Vazba kultivovanosti ke spisovnosti je pohybem v kruhu: rozhodování o spisovnosti jednotlivých slov nebo tvarů je založeno na poznání jazyka jazykových projevů celospolečenského charakteru, tedy "regulované sféry" komunikace (Něščimenko 1999), a naopak ve veřejné komunikaci pociťuje tvůrce textu daleko vyšší zodpovědnost za formu vyjádření než v soukromí, opírá se přitom o osvojenou spisovnost založenou na kodifikaci svého mládí a – je-li zodpovědný – hledá oporu v kodifikaci aktuální. Sama kultivovanost vyjadřování však není ztotožnitelná s pouhým dodržováním kodifikace, kdyby tomu tak bylo, stačilo by k dokonalosti pouhé opakování korektorsky vycizelovaných vzorových textů. A ty by odpovídaly celostní komunikační potřebě jen náhodně.

4. Jazyková kultura vyjadřování musí v něčem spočívat. Předpokládáme, že kultivovaný text je plně srozumitelný očekávanému příjemci, předává jak věcnou informaci samu, tak postoj tvůrce textu, tj. jsou v něm přítomny všechny obecné jazykové funkce (jejich repertoár přijímáme podle Jakobsona, 1995). Jistě je některá z funkcí dominující - v uměleckých textech estetická, ve věcných kognitivní, v publicistických apelativní, ale to neznamená, že by byl např. vědecký text zbaven vyjádření vztahu k příjemci jak ve smyslu apelativním, tak fatickém: Jsou přítomny v způsobu prezentace sdělení tak, aby zaujalo příjemce a aby si poznatek osvojil nebo alespoň k němu zaujal postoj, fatickou funkci zase plní např. společná terminologie, postup výkladu obvyklý v určité vědní disciplíně, eventuálně i sama volba jazyka výkladu (mateřský jazyk, světový jazyk...). Současně je tu i funkce výrazová - vyjádření osobnosti tvůrce komunikaátu, jeho sebe prezentace, a také nezanedbatelná estetická složka, která sice spočívá v něčem jiném než v poezii, ale je vynikajícím prostředkem

pro usnadnění celkové percepce textu, neboť text dobré estetické úrovně přináší vedle uspokojení věcného i uspokojení emoční. Jednotlivé prostředky textu slouží často současně několika funkcím, např. terminologie je ve službách kognitivní funkce, je výrazem "zasvěcenosti" autora i předpokladu společného chápání termínů mezi autorem a příjemci atd. Pro konkrétní analýzu nebereme některé z funkcí textu a jim odpovídající jazykové signály v úvahu, např. nevšímáme si funkce metajazykové nebo estetické, máme-li před sebou věcný text. Současně ovšem víme, že jde jen o metodické zjednodušení, nikoli o to, že by takové funkce v textu nemohly být přítomny nebo že by nebylo možno počítat i s jejich jazykovými signály.

5. Jazyková kultura v jakémkoli okruhu textů je těžko měřitelná. Pro méně zkušeného nelingvistu je prvoplánově založena na dodržení kodifikace a navíc na tom, co odpovídá jeho dosavadní textové zkušenosti, tj. jako nekulturní (vyjadřováno i slovy jako 'špatný', 'nesprávný', 'hloupý', 'k nečtení', 'děcko by to napsalo líp', 'nesrozumitelný') se mu zdá komunikát, který kodifikaci narušuje nebo je netradiční stavbou či prací s jazykem a v důsledku toho jej formou mate. Navíc se vnímání nelingvisty soustřeďuje na jednotlivosti a jen obtížně postihuje vzájemně provázaný celek. Proto ho např. zaujmou nezvyklé výrazy, dubletní tvary, které mu byly kdysi opravovány, pravopisné jevy vymykající se školním znalostem, ale málokdy si všimne zvláštností, a dokonce nedostatků na rovině textové, i když v konečném efektu výrazně narušují srozumitelnost celku.

Pro lingvistu je naopak měřítkem jazykové kultury projevu adekvátnost zvolených prostředků. To se nemíjí s obecným nárokem na spisovnost, měřítko kodifikace však obvykle nepokládá za základní, neboť lingvista je si dobře vědom procesu její tvorby – mnohdy se na něm dokonce podílí – a nutného zaostávání jakýchkoli kodifikačních formulací. A uvědomuje si specifika žánrová, generační atd.

Na hranici mezi laikem a lingvistou stojí skupiny osob, jejichž vliv na jazykovou kultivovanost textů určité doby je nesporný: učitelé běžných škol a redaktoři nejrůznějších typů. Mají příslušné vzdělání, mohli by tedy být odborníky, současně jsou však nuceni podávat na úrovni hodnocení a ev. úprav jazyka textů jednoznačná řešení. Autoritou, o níž se opírají, aniž by vždy znali a chápali její podstatu, je jim právě kodifikace, přesněji běžné kodifikační materiály, a to dokonce v poněkud zjednodušené podobě, především minimálně dubletní; akceptace dublet by totiž byla velmi složitá pro výuku spisovnému jazyku v běžné škole a u redaktora by narušovala jednotnou formu textů, které nakladatelství nebo určité periodikum přijalo.

Všichni příslušníci národa jsou dnes účastni na veřejné komunikaci, jistě na straně percepce a potenciálně na straně produktora: neplatí už předem dané hranice toho, kdo smí veřejně vystupovat, i když reálně je okruh produktorů omezen. Nemůžeme však usuzovat, že by každý, kdo vstupuje na pole produkce veřejných textů a kdo se tak podílí na stavu kultury jazyka textů, byl dostatečně připraven; svoboda vyjádření, diverzifikace současných textů přejí projevům idiolektu i u těch, komu se jazykové vyjadřování stalo profesí, více než v minulosti.

6. Odlišení nelingvisty od lingvisty pokládám za velmi účelné tam, kde hodláme působit na kultivaci vyjádření dané doby, což je jedním z úkolů jazykovědy.

V rámci obce lingvistů jde o řešení podstaty problémů, o analýzy stavu vyjadřování, o doporučení pro jazykovou politiku, o tvorbu kodifikace. Bohužel sebelepší lingvistické zpracování a prezentace stav vyjadřování těžko změní, pokud nebude přijato celou společností. Adresátem působení musí být uživatel a ten nehledá teorie, ale praktická řešení. Jde-li o jednotlivosti, je v tom nezastupitelná role jazykového poradenství, které je vedeno odborníky nejen na jazyk sám, ale i na komunikaci s laiky. Výsledky jejich působení jsou však limitovány iniciativou tazatelů. Ten, kdo o své znalosti kultivovaného jazyka, třeba zcela neoprávněně, nepochybuje, neklade ani otázky a poučení se mu nedostane. U tazatelů jde individuálně o hledání řešení ad hoc; práce na domácí úloze dítěte nebo vnuka, porada při psaní věcně závažného textu, znepokojení nad neologismem, nezvyklým tvarem slova. Odpovědi na dotazy jsou také vždy individuální a jen ve výběru a s omezenou možností zobecnění je s řešeními seznámena širší veřejnost prostřednictvím webovské prezentace častých dotazů, pravidelných glos v médiích nebo v knižních publikacích. Uživatel, který vnímá jazyk jako "pouhou formu", která mu "komplikuje život", protože "je přece Čech a česky mluví", však těžko publikaci v případě pochyb vyhledá a prostuduje ji.

Větší význam mají cesty, které může lingvistika ovlivnit jen částečně. Máme na mysli:

a) Působení na základy kultivace vyjadřování, které jsou ve škole. Nejde přitom jen o obsah učebnic, ale také o práci s nimi a o celkové uplatňované metody (gramatické učení, komunikační výchova...). Lingvista a didaktik mateřského jazyka může ovlivnit jejich obsah a koncepci, bohužel však již jen zprostředkovaně ovlivní vlastní působení učitele a školy vůbec. A vůbec neovlivní názory a rady prarodičů, kteří žákům pomáhají s domácími úkoly a jsou ochotni se o svá řešení přit. To, že si ze školy (a asi i od prarodičů) přinášejí další generace v lingvistice dávno překonané přístupy a názory, shledáváme jako učitelé vysoké školy dnes a denně. Nejde přitom o problém učebnic, osnov nebo nových vzdělávacích programů, ale o tradici a snad i pohodlnost. Jako příklad uvedu trvání na "správném" nebo "chyběném" řešení při psaní souvislých textů, i když ve většině případů jde jen o řešení vhodnější nebo méně vhodné, nebo minimální informovanost o normách výslovnosti a zakořeněnou představu o jednoznačném vztahu mezi psaným a mluveným textem, i když kultivace veřejného mluveného projevu je jedním ze základních úkolů výuku mateřskému jazyku. Hledání "správnosti" je přitom z hlediska jazykové kultury cestou slepou, protože otevírá bludný kruh: preskripce – její aplikace při tvorbě textů – excerpce většinového úzu z těchto na preskripci založených textů – reformulace preskripce ... To pozastavuje plynulý vývoj vyjadřovacích prostředků kultivovaného užití jazyka.

b) Adresátem poučení směřujícího ke kultivaci vyjadřování může být i dospělý. K němu by se měly obracet výklady (psané i mluvené), které lingvistické poznatky přibližují praxi, tedy texty popularizační. Měly by odpovídat jeho vyjadřovacím

potřebám, uspokojovat zájem, bavit - zajímavé a zábavné informace, navíc nějak související s běžným životem, se totiž snáze osvojují.

Příspěvky, které mají tento charakter, bývají publikovány v lingvistických časopisech určených širšímu okruhu čtenářů, jejich dosah je však omezen na předplatitele a pravidelné čtenáře, jichž není (v porovnání s obcí uživatelů jazyka) nijak mnoho, efekt je tedy omezený. Ani náhodná popularizace některého, byť zajímavého poznatku jazyka a o jazyce nemá na kultivaci vyjadřovací praxe podstatný vliv. Už proto je nabídka poznatků soustřeďována do pravidelných rubrik novin, časopisů nebo veřejnoprávního rozhlasu; v televizi měly podobné pořady jepičí život, snad pro malou akčnost jazyka a výkladů o něm; soutěže typu scrable jsou pak jen hrami rozšiřujícími nanejvýš slovní zásobu diváka; jejich význam pro šíření poznatků o jazyce a jeho užívání je spíše malý až žádný. Vesměs jde v této popularizaci naštěstí o materiály, jejichž pisatelem je odborník, ten však musí předávat informace nespecifikované obci laiků, často lidem vyššího věku.

Rozsah jazykových zrcátek, okýnek, zákoutí atd. v periodících je minimální, většinou do 1500 znaků, tj. neumožňuje hlubší analýzu problému a musí se soustředit na jediný problém nebo dokonce izolovanou situaci bez širších souvislostí. Je sice možno seskupovat takové příspěvky do cyklů, nemůžeme však zaručit, že jsou při dané periodicitě, obvykle jednou týdně, jako cyklus i vnímány, a proto se pak musí vyjadřovat explicitně návaznost na předcházející informace, což z rozsahu výkladu ještě ubírá. I exemplifikace je limitována co do rozsahu a nutné jednoznačnosti a atraktivnosti. Uvedené materiály se formují do specifického žánru odborné metajazykové a metařečové komunikace a ti, kdo se mu věnují, dobře vědí, jak obtížný a nevděčný je.

Popularizace tohoto typu má svá specifika už v tematice: laika fascinuje slovo, především jeho původ - odpovědi v pravidelném kontaktním rozhlasovém pořadu "Hezky česky" např. nedávno reagovaly jen na otázky posluchačů, jak vzniklo některé příjmení (obvykle tazatelovo), jméno města atd., tj. sklouzly k tomu, co je pro kultivaci jazyka zcela vedlejší. Odpovědi na takové otázky mají pro kultivaci vyjadřování jen jeden – a to velmi okrajový – význam: obracejí pozornost k jazyku jako něčemu ne zcela samozřejmému. Podobný efekt mají i výklady významu nových slov – ani sebepečlivější vysvětlení toho, co nově přejatý výraz znamená v původním jazyce a jak znějí domácí synonyma nezmění módnost jeho užívání.

K podobné tematice se uchýlovala popularizace také v obdobích, kdy byl jazyk svazován předpisy; mnoho příspěvků soustřeďujících se na význam nezvyklých, často lidových a nářečních slov, vznikalo např. v době 2. světové války, celá vlna podobných je z dob normalizace. Nejsou nesprávné, jsou odborně na výši, ale jako cestu k rozvíjení vyjadřovací praxe je nemůžeme chápat.

Popularizace jazykovědy se věnuje na stránkách periodik také řešení aktuálních problémů vyjadřování - např. při změnách kodifikace, při náporu nových slov, kde je nutno uvažovat o jejich zapojení do deklinace nebo konjugace. V tomto případě je přínos nesporný a následně včlenění takových materiálů do souborných publikací lze jen uvítat.

Pro pisatele má však nástrahy: Autor odhaduje vývoj a není vyloučeno, že jeho doporučení může být později překonáno; jako příklad uveďme odmítání slova 'velín' jako neústrojného, jež se však stalo neutrálním, nedávné diskuse o výrazu Česko, které byly velmi emotivní, a třeba i Trávníčkův příklad o "nesystémovém tvoření" slova 'šlehačka', neboť danou příponou se tvoří názvy nástrojů (Trávníček 1942). Dalším nebezpečím pro autora je to, že jeho výklad jen málokdy může mít jednoznačné řešení typu správně-špatně, což nezkušený čtenář chápe jako neschopnost autora rozhodnout. Konečně je tu i nebezpečí konečné formy, za niž autor velmi často nese jen dílčí odpovědnost – v tištěném nechá korektor pravopisnou chybu, redaktor ubere pro výklad podstatný řádek, protože mu nezbylo místo, titulky se dostane do sousedství dalších titulků, jež vytvoří komickou souvislost, v rozhlasovém pořadu zase moderátor výklad o ortoepickém problému přednese s výslovnostními nedostatky. To asi nikdy nepřekonáme bez ohledu na maximální snahu a péči při přípravě.

Popularizátor jazykovědy naráží i na osobnost příjemce. Již jsme připomněli, že ten nepřijímá text jako skutečně odborné sdělení, protože na odborné lingvistické texty nebyl připraven, popularizační texty o jazyku čte povrchně, informace hodnotí na pozadí toho, co ví nebo se domnívá, že ví (na základě toho, co si pamatuje ze školy), vybírá si jen to, co podle sebe potřebuje, rozhoduje se podle toho, co se mu líbí, což ovšem není argument. V podstatě jde o to, že nositel národního jazyka - nelingvista má tendenci směřovat svůj idiolekt s celkem jazyka a jeho praktická schopnost v jazyku (nějak) komunikovat mu splývá s skutečnou znalostí jazyka jako nástroje celospolečenské komunikace.

Při popularizaci jazykovědy tak řešíme jednotlivosti a maximem snahy dosahujeme jen menších efektů. Potřebovali bychom něco jiného - změnit postoje k vyjadřování, vytvořit pomocí popularizace jazykovědy nové postoje k jazyku a k mateřskému jazyku zvláště. K jazyku jako nástroji, nástroji nesamozřejmém a ve své podstatě fascinujícímu. Kultivovat úctu k tomuto jazyku a budovat zodpovědnost za kulturu vlastního vyjadřování. A na této cestě nám leccos chybí.

V období po 2. světové válce byly populární eseje Pavla Eisnera o jazyce (knížka Chrám a tvrz aj.) vzniklé v děsivé době 2. světové války; s poměrným úspěchem byly znovu vydány v 90. letech, uvědomujeme si však jejich omezenou sdělnost, protože autor (1889-1958) si osvojoval obor včetně terminologie na počátku 20. století, ale nová vydání mluví ke čtenáři jeho konce, který se pohybuje ve zcela jiné jazykové situaci. A Chloupkova Knížka o češtině (1974), která lehkým perem vysvětlovala věci lingvisticky zásadní. Další takovou práci nemáme, nové mluvnice jsou věcné, spíše opakují nebo doplňují školní látku, eventuálně velmi zevrubně pojednávají o normě současného jazyka, ale nenabízejí jazyk jako dobrodružství, kterým ve skutečnosti je.

A chybí nám věci ještě zajímavější: Jen v angličtině máme před sebou encyklopedii jazykovědy a encyklopedii anglického jazyka. Obě jsou vědeckým textem s bohatými ilustracemi, živými příklady. Nekultivují vyjadřování přímo apelací na správnost nebo hodnocením jednotlivých prostředků, ale informují o celku, jistě s akcentací věcí pro

příjemce zajímavých, provokují, nutí k zamyšlení, budují vztah. A vztah k jazyku spolu se zodpovědností je to, co je pro jazykovou kulturu, která se promítá do tvorby textů, stejně podstatné jako dokonalá kodifikace. Zodpovědný přístup k vlastnímu užívání jazyka, zodpovědnost při tvorbě veřejných textů, která není pouhou aplikací kodifikace, ale i uvážlivým začleňováním inovací, je to, co je důležité pro budoucnost. Protože bez toho se zastaví proces změn jazyka a bez změn je jazyk už jen památkou, nikoli životem samým.

LITERATURA:

- ČERNÁ, Anna, aj.: Na co se nás často ptáte. Praha: Scientia, 2002. 168 s.
 EISNER, Pavel: Chrám a tvrz. Praha: J. Podroužek, 1946. Reprint Praha: Nakladatelství Lidových novin, 1992.
 CHLOUPEK, Jan: Aspekty dialektu. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1971. 134 s.
 CHLOUPEK, Jan: Knížka o češtině. Praha: Odeon, 1974. 321 s.
 CHLOUPEK, Jan: Diferenciace a stratifikace národního jazyka. In: Čechová, M. a kol., Současná česká stylistika, Praha: ISV nakladatelství, 2003, s. 45-59.
 JAKOBSON, Roman: Lingvistika a poetika. In: Jakobson, R. Poetická funkce. Praha: H+H, 1995, s. 74-105 (překlad stati z r. 1960).
 KRČMOVÁ, Marie: O smyslu a způsobu popularizace jazykovědy. In: Pocta Dušanu Šlosarovi. Ed. P. Karlík. Boskovice: Albert 1995, s. 280-285.
 NEŠČIMENKO, Galina Pavlovna: Etničeskij jazyk. Opyt funkcionálnoj differenciacii. München: Otto Sagner, 1999. 234 s.
 STICH, Alexandr: K pojmu jazykové kultury a jeho obsahu. In: Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti. Ed. J. Kuchař. Praha: Academia, 1979, s. 98-108.
 TRÁVNÍČEK, František: O jazykové správnosti. In: Čtení o jazyce a poezii. Ed. B. Havránek a J. Mukařovský. Praha: Družstevní práce, 1942, s. 105-230.